

TELEVİZYONDA SAVAŞ HABERLERİ ÜZERİNE BİR KARŞILAŞTIRMA
2003 IRAK VE 2011 SURİYE OLAYLARI

A COMPARISON OF WAR NEWS ON TELEVISION
2003 IRAQ AND 2011 SYRIA EVENTS

Ürün YILDIRAN ÖNK*

ÖZET

Tarihi, gazetelerin popüler dönemine kadar uzanan savaş haberciliği, kamuoyu oluşturmada her zaman önemli bir güç olmuştur. Özellikle Vietnam Savaşı sırasında büyük etkisi keşfedilen televizyon, sonrasında birçok savaş yayını sırasında manipüle edilmiştir. Bu çalışmada amaç, aynı kanalda iki farklı zamanda yayınlanan Irak ve Suriye olaylarıyla ilgili televizyon haberlerini karşılaştırmaktır. Türkiye’de yayın yapan tüm haber kanallarının incelenmeye alınması mümkün olmamıştır. Kronolojik bir karşılaştırma hedeflendiğinden Irak Savaşı döneminde de yayın hayatında olan NTV seçilmiştir. Çiler Dursun’un modeline göre yapılan televizyon haberleri analizi, iki yayın arasındaki tutum farklılığını ortaya koyarken, televizyon kuruluşlarının savaş yayınları sırasında resmi söylemden bağımsız olmadığını da göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Televizyon Haberi, Savaş, Irak, Suriye

ABSTRACT

War correspondence dating back to the popular times of newspapers, has always been an important power on manufacturing public opinion. Especially television, whose significant influence has been discovered during Vietnam War, has then been manipulated during several war broadcasting. The aim of this study is to compare the television news about Iraq and Syria events occurred in different time periods but broadcasted on the same channel. It was impossible to include all the news channels of Turkey. NTV, which had been broadcasting during Iraq War, has been chosen due to the aim of a chronological comparison. The analysis of the television news made according to Çiler Dursun’s model shows the difference of two attitudes, and television channels’ not being independent from the governmental discourse during the broadcasts.

Anahtar Kelimeler: Television News, War, Iraq, Syria

* Öğretim Görevlisi Doktor, Yaşar Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü

1. Giriş

Savaş, tarih boyunca insanoğlunun saldırgan yönünü tetikleyen, yüzyıllar boyu süren maddi ve manevi yıkımlara neden olan bir "hastalık"tır. Yılmaz'ın ayrılmaz biçimde birbirini varetmişliği iddia ettiği emperyalizm ve savaş ikilisi ise yüzyılımızda halen insanlığın en büyük düşmanıdır. Bugün silah sanayinin ekonominin en büyük sektörlerinden biri olduğu bilinmektedir. Tekeller ve devlet ilişkisi sayesinde bu sektörün iktidarda söz sahibi olan yöneticileri, savaşı kârlı bir yatırım alanı olarak görmektedirler (1997: 25). Dolayısıyla günümüzde savaşızsız bir toplum düşünmek neredeyse bir hayaldir.

Kuşkusuz bugünün koşulları savaşları tarihteki pek çok savaştan farklı kılmaktadır. Zira kitlelerin ikna edilerek kazanılması, demokratik olduğu iddia edilen yönetimlerin önüne bir zorunluluk olarak çıkmıştır. Genel oya olan inancın zamanla yaygınlaşması ve yönetilenlerin de yöneticiler kadar bilince sahip olabileceği düşüncesinin gelişmesiyle birlikte yöneticiler her an kamuoyu desteğinin aranması gerektiğini kabul etmişlerdir (Kipöz, 1995: 6-10). Halkın özellikle savaş, ekonomik kriz ve doğal afetlerin yaşandığı dönemlerde kitle iletişim araçlarından haber alma gereksinimi artmaktadır. Bu bakımdan kitle iletişim araçlarıncı duyurulan her şey az ya da çok kamuoyunda bazı etkiler yaratmaktadır. Bu etkileri inceleyen bir dizi araştırma ve bu araştırmalar sonucunda ortaya konan çeşitli kuramlardan biri olan gündem belirleme kuramı¹ özellikle savaşla ilgili yayınlarla kamuoyu desteği sağlanması arasındaki ilişkiyi açıklama bağlamında önemli bilgiler sunmaktadır. Gündem belirleme kuramına göre medya gündemi, belli bir zaman içinde çeşitli haber ve olaylarla ilgili bir öncelik sıralamasını ifade etmektedir. Kuramsal anlamda, kitle iletişim araçlarının herhangi bir soruna verdikleri önemin derecesinin, halkın aynı sorunlara verecekleri önemin derecesini belirlediği ileri sürülmektedir. Kısacası kuram, temelde medyanın gündeminin kamu gündemini belirlediğini savunmaktadır. Günümüzde kitle iletişim araçlarının kitleler üzerinde kesin bir etkisinden söz eden görüş yerine sınırlı bir etkisi olduğu görüşü ağırlık kazanmış durumdadır. Şöyle ki, kitle iletişim araçları gündemlerine taşıdıkları olayları kamu gündeminde tartışmaya açmaktadırlar. Kitle iletişim araçları insanların ne düşüneceklerini değil ama ne hakkında düşüneceklerini belirlemektedir.

Savaş dönemlerinde de kuramda belirtilen aşamaların benzer biçimde gözlenmesi mümkündür. Medya savaş haberlerini gündeme taşır ve kamu gündeminde tartışılmasını sağlar. Öte yandan savaş kararını alacak olanlar da kitle iletişim araçlarının yayma işlevini kullanarak propagandalarını etkin kılmaya, toplumdaki tutumları kendileri lehinde değiştirmeye ve kendilerine yandaş sağlayarak savaşı haklı göstermeye çalışacaklardır.

Televizyon içeriğinin ideolojik oluşu, bugün kabul edilmiş bir görüştür. Konu savaşla ilgili yayınlar olduğunda da bu içeriğin ideolojik olmaması kaçınılmazdır. Çoğu televizyon kuruluşu söyleminde tarafsız olduğunu iddia etmekle birlikte, tasarladığı/yayınladığı programlarla ilgili her seçimde içeriğe ilişkin bir müdahale yapmakta, dolayısıyla gerçeği yeniden biçimlendirmekte ve yeniden üretmektedir. Bu çalışmada amaç, iki farklı dönemde aynı kanalda yayınlanan haberleri karşılaştırarak ideolojik içeriklerini çözümlemektir. Türkiye'de yayın yapan tüm televizyon kanallarının hatta sadece haber kanallarının incelemeye alınmasının

¹ Bu çalışma kapsamında Gündem Belirleme Kuramı'na, televizyonda savaş yayınlarının topluma yansımalarının kuramsal çerçevede açıklanması amacıyla yer verilmiştir. Zira çalışmanın kuruluşu ağırlıklı olarak etki araştırmalarına yer verilen Gündem Belirleme Kuramı'na göre değil, metin olarak ele alınan haberlerin ideolojik ve eleştirel bir çözümleme yöntemi doğrultusunda incelenmesine dayanmaktadır.

mümkün olmaması nedeniyle bir haber kanalı olarak NTV belirlenmiştir. Bu seçimde temel belirleyici, kanalın 2003 Irak Savaşı sırasında da yayında olmasıdır. Yapılan karşılaştırmalar farklı televizyon kuruluşlarının haberleri arasında değil, aynı kanalda farklı zaman dilimlerinde yayınlanan olaylar üzerinden yapılmaktadır. Belirlenen zaman aralığından seçilen haber içerikleri, yapılan çözümleme sonrasında da yayınlandıkları dönemin resmi söylemiyle ilişkili biçimde incelenmektedir. İncelemelerde kullanılacak yöntem, Çiler Dursun'un televizyon haberlerindeki ideolojiyi çözümlemede kullandığı modelden seçilen üç başlığa (anlatısal yapı cümle yapıları ve sözcük seçimi ile görüntülerin anlamı) dayanmaktadır.² Böylece çalışmanın "televizyon kuruluşlarının savaş yayınları sırasında resmi söylemden bağımsız olamadığı" savının sınanması hedeflenmektedir.

2. Televizyonda Savaş Haberlerinin Kısa Tarihi

Savaş haberlerinin gazetelerde yer alması ve gazetelerin birer propaganda aracı olarak kullanılması basının ilk yıllarına kadar dayanmakla birlikte dünya basın tarihinde bir muhabirin bizzat yerinden izleyip aktardığı ilk savaş Osmanlı-Rus (Kırım-1878) Savaşı'dır (Duran, 1999: 76). 1.Dünya Savaşı döneminde, hem öncesinde hem de savaş sırasında yürütülen siyasal propaganda çalışmalarıyla basının önemi daha da artmıştır. Bu dönemde özellikle sinemanın "bilgi verme işlevi" nedeniyle bu propaganda çalışmaları içinde yer aldığı bilinmektedir. Savaşla ilgili daha çok belgesel tarzdaki propaganda filmleri, izleyicileri ilk defa savaş görüntüleriyle karşı karşıya getirmiştir. 2.Dünya Savaşı'nda da kitle iletişim araçlarının önemini ve etkisini daha iyi anlaşıldığı gözlenmektedir. Savaş yıllarında Amerika Birleşik Devletleri'nin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ve Almanya, İtalya gibi birçok Avrupa ülkesinin propaganda çalışmalarında kitle iletişime ağırlık verdikleri, sadece bu konuda çalışmalar yürütmeleri için kurumlar oluşturdukları görülmüştür. Ayrıca bu dönem, yeni bir kitle iletişim aracı olarak radyonun da işlevsel biçimde kullanılmasına tanık olmuştur. Sınırları kolaylıkla aşan ve hızla insanlara ulaşabilen radyo yayınları, 2.Dünya Savaşı sırasındaki propaganda çalışmalarının en önemli araçlarından biri olarak kullanılmıştır. Bundan sonra ise televizyon, toplum yaşantısına girmiş ve gerek savaş yayınlarında gerekse propaganda alanında kendinden önceki kitle iletişim araçlarının önüne geçmiştir.

Savaş yayınlarının televizyon kanalları açısından önemli bir reyting kaynağı olduğu bilinmektedir. Yücedoğan (2002: 109) "*Medya çoğu zaman şiddet, terör ve savaş görüntülerini bir insanlık dramının göstergesi olarak değil, rating aracı olarak vermektedir.*" sözleriyle televizyonun savaşa yaklaşımını açıklamaktadır. Savaş yayınlarının topluma etkisi ise çoğu zaman medya kuruluşları tarafından gözardı edilmektedir. Bu noktada Özgen (2002: 31) kitle iletişim araçlarının "*hizmetlerinin yarı-kamusal bir nitelik taşıdığına ve toplumsal yararı göz önünde bulundurmamak zorunluluğu olduğuna*" dikkat çekmektedir. Televizyonda savaş yayını yapmak son derece hassas bir denge kurmayı zorunlu kılmaktadır. Duran (1999: 79) ise bu konuda savaş muhabirlerinin sorumluluğunun altını çizmekte ve onlara iki ilke sunmaktadır: "*Gerçeği (olduğu gibi aktarma) saptırmama ve savaş karşıtı olma zorunluluğu*".

² Çiler Dursun, "Televizyon Haberlerinde İdeoloji" başlıklı kitabında dokuz kategoriden oluşan bir çözümleme yöntemi kullanmaktadır. Bunlar: 1. Televizyon haberlerinin anlatısal özellikleri ve sunum yapıları, 2. Haberlerin cümle yapıları ve sözcük seçimleri, 3. Görüntülerle üretilen anlamlar ve sembolik inşaa, 4. Tematik çözümleme, 5. Karşıtlıklar ve dışlamalar, 6. Eğretileme ve düzdeğişmeceler, 7. İdeolojik seslenişler, 8. İdeolojik öğelerin eklenmesi, 9. Direngen anlamlar ve çelişkili öğeler (Dursun, 2001: 17). İncelemelerde bu başlıklardan çalışmanın içeriğine ve kısıtlılıklarına uygun olarak üç tanesi seçilerek kullanılmıştır.

Televizyon ekranlarından yayınlanan ilk savaş, Vietnam Savaşı olmuştur. 14 ülkenin katıldığı bir konferansta, Vietnam Devleti'nin 1954'te ikiye ayrılması ancak iki yıl içinde yapılacak seçimle tekrar birleşmesi öngörülmüştü. Kuzey'de kurulan ve Çin'in desteğini alan Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'nin birleşme isteklerinin Güney Vietnam tarafından reddedilmesi, iki ülkeyi savaş durumuna sürüklemiştir. Kendi aralarında başgösteren bu çatışmada ABD, Güney Vietnam yanında olaylara karışarak onları askeri açıdan desteklemiş hatta sonraları kendisi de savaşın bir tarafı olmuştur (Yılmaz, 1997: 74-80). ABD'den 19 bin km uzakta yaşanan bu olay, Amerikalıların evlerine medyanın bakış açısıyla yansıtılmış, savaş alanları artık bir lüks olmayan televizyon ekranları sayesinde evlere taşınmıştır. Mutlu, bu dönemde ABD'deki üç büyük televizyon sisteminin (ABC, CBS, NBC) yayınlarında, ticari sponsorlarını kaybetmemek, yöneticilerin baskısı ve geniş halk kitleleriyle karşı karşıya gelmemek gibi nedenlerle iç sansür uyguladığını dile getirmektedir. ABD'nin savaştan zaferle çıkacağı ümidiyle ve Amerikan ordusunun imajına zarar vermemek için Amerikan Kuvvetleri'nin Kuzey Vietnam halkına ve Vietkong gerillalarına uyguladığı kötü muamele ve zulme, yakılıp yıkılan köylere, sakat kalan insanlara, vurulan askerlere, yani kan ve gözyaşı gibi olumsuz haberlere gazete ve televizyonlarda yer verilmemiş; tersine ABD'nin bu tutumu, insani bir faaliyet olarak sunulmuştur. Bu dönemde Vietnam'da bulunan 500'e yakın muhabirden pek azı gerçek savaş haberlerini aktarmıştır. Amerikan halkına moral verecek iyi ve olumlu haberler tercih edilmiştir. Televizyonlardaki görüntüler ağırlıklı olarak helikopterlerin iniş ve kalkışları, helikopterlerin kalkışı sırasında rüzgarın etkisiyle otların uçuşması, Amerikan askerlerinin cephelere çıkışı ve yarım mil uzaklıkta yanan Vietkong cephaneliklerinden gelen dumanlar biçimindedir (Mutlu, 2003: 219-220).

Entman ve Paletz, Vietnam Savaşı'nın medyada yer almasını iki döneme ayırmaktadırlar. "İyimser Dönem" (1963-1967)'de, Vietnam sorunu komünizmi durdurmaya yönelik bir çatışma olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde gazetecilerin sorularında ve Vietnam sorununu ortaya koyuşlarında, Amerikan hedeflerinin doğruluğunu varsayan bir tutum içinde olmalarının yanısıra Amerika'nın savaştığı taraf için "düşman" veya "komünist" gibi ifadeler kullanmaları dikkat çekmektedir (Aktaran; Adams, 1982: 183-184). Bu süreçte ABD yönetiminin komünizme karşı mücadele eden Güney Vietnam'ın yanında yer alması, Güney Vietnam'da modern, demokratik ve kalkınmış bir ülke yaratma ve Güneydoğu Asya'da komünizmin yayılmasını önleme girişimleri basından, siyaset çevrelerinden, üniversitelerden ve Amerikan halkından büyük destek görmüştür. Ancak 1965'te gönderilen asker sayısının olağanüstü artışı, basın ve geniş halk kitlelerinin duyarlılığını artırmış; 1967'lere gelindiğinde savaş karşıtı olanların oranının, %24'lerden %46'lara kadar yükselmesine neden olmuştur (Mutlu, 2003: 224-225). Savaşa karşı muhalefetin artması hatta savaş karşıtı bir senatörün başkanlık için adaylık koymasına kadar uzayan gelişmeler basın ve televizyon dünyasında da savaş karşıtı haber ve yorumlara daha fazla yer verilmesiyle sonuçlanmıştır. Örneğin savaşın mağdurlarının gösterilmesi, şüpheli bir Vietkonglunun Saygon caddelerinde kurşuna dizilerek öldürülmesi, napalm bombasından yaralanan bir kız çocuğunun koşması, bir Amerikalı askerin çakmağıyla Kuzey Vietnamlı köylülere ait evleri ateşe vererek yakması gibi olaylar televizyon ekranlarına taşınmıştır. Televizyonda yer alan görüntülerin çok yakın çekimle veriliyor olması ve bu görüntüler için herhangi bir süre sınırlaması olmaması da dehşetin etkisini artıran unsurlardır. Hatta o dönemlerde yakınlarının ölümlerini televizyondan öğrenenlerin-izleyenlerin olduğu yolunda bilgiler

bulunmaktadır (Mutlu, 2003: 237-238). Vietnam Savaşı'nın Amerikan yönetimi açısından önemi, kitlelerin desteğini sağlamada kitle iletişim araçlarının öneminin kavranmış olmasıdır zira savaş karşıtı bir tutum izleyen televizyonların, savaşın başarısızlığa uğramasında payı olduğu yolunda görüşler ağırlık kazanmıştır. Bundan sonra ABD, onları yanında ve kontrol altında tutmak için çaba harcayacak ve bu çabalarının semeresini Körfez Krizi sırasında alacaktır.

Televizyonda savaş yayınlarının bir başka dönüm noktası Körfez Savaşı'dır. "Kıyamet'i de görüntüleyeceğiz" sloganıyla habercilik anlayışını özetleyen CNN, Körfez Savaşı'nda gerçekleştirdiği "naklen savaş" yayıncılığında tüm dünya televizyonlarının önüne geçmiştir. Pentagon'un ihalesine rakipsiz olarak girerek naklen yayın haklarını elde eden CNN, Pentagon'un "temiz" ve "medyatik" olarak nitelediği bu savaşı 16 Ocak 1991'den itibaren canlı yayınlara aktarmaya başlamıştır. Her ne kadar savaşın başladığı haberini veren ilk kanal ABC olsa da savaş yayınları tüm dünya tarafından, CNN'den izlenmiştir. CNN'in ünlü muhabirleri; savaşı Bağdat'taki El-Raşid Otelinin 9. katından gerçekleştirilen canlı yayınlara duyurmuşlardır. Fransa'dan Türkiye'ye kadar ittifak üyesi ülkelerin ulusal ve özel televizyonları CNN'e bağlanmıştır. Irak medyasının haberleri dikkate alınmamıştır.

Körfez Savaşı boyunca izleyicileri 6 kat artan CNN, başından sonuna kadar ilk ve en önemli kaynak olmuştur (Mutlu, 2003: 348). CNN savaş boyunca izleyicilere bir tek Iraklı ceset göstermemiştir. Savaşın kan kokan ve dehşet veren yönü yansıtılmazken ileri teknoloji ürünü silahların yalnızca askeri hedefleri vurduğu, sivil halkın zarar görmediği vurgulanmıştır. Savaş, savaş olmaktan çok, sanal bir olgu, bir bilgisayar oyunu gibi sunulmuştur. Ayrıca CNN, askeri güçlerin moralini bozacak haberlerden özenle kaçınmış, düşürülen uçaklar konusunda bilgi vermemiştir. Körfez Savaşı'nda toplam 1400 gazeteci (Rigel, 1993: 197) görev yapmasına rağmen uygulanan "havuz sistemi" sayesinde istenmeyen hiçbir bilgi medyaya sızmamıştır. Özellikle savaş boyunca sık sık ekrana getirilen "petrole bulanmış kuş" görüntüsüyle Irak'ın çevreye verdiği zarar dramatize edilerek sunulmuştur. Oysa bu görüntünün önceden bir reklam kampanyası için hazırlanmış olduğu ortaya çıkmıştır (Çağlar, 2002: 312).

ABD'nin 16 Ocak 1991 tarihinde Irak'a saldırısıyla başlayan Körfez Savaşı'na ait CNN görüntülerini Türkiye'ye taşıyan ise Magic Box Star1 olmuştur. TRT yaklaşık yarım saat sonra ilk haberi Türkiye'nin sesi radyosu aracılığıyla vermiştir. Star1, Körfez Savaşı nedeniyle 15 Ocak 1991 tarihinden itibaren 24 saat kesintisiz yayına geçmiş, CNN'e bağlanarak naklen yayınladığı savaş haberlerini simültane çeviri yaparak aktarmıştır. Star1 aracılığıyla CNN yayınlarının sabaha kadar sürmesi karşısında TRT ise, vatandaşların eleştirileriyle karşılaşmış, TRT1'den 16 Ocak 1991'de 24 saat yayına başlamak durumunda kalmıştır. Ani bir kararla canlı yayına geçmek zorunda kalan TRT, simültane çeviri konusunda da ilk saatlerde bocalama yaşamıştır. TRT ve Star1, Körfez Savaşı'nın 3. günüyle birlikte normal yayın akışlarına dönerlerken naklen izlenen savaş haberleri yerini telefonla bilgi veren muhabirlere, askeri ve siyasi yetkililerin basın toplantılarına, televizyon stüdyolarında yapılan uzun görüşmelere bırakmıştır (Yengin, 1994: 131-134).

ABD'yle Irak'ı ikinci kez savaş noktasına getiren süreçte, 11 Eylül 2001'de ABD'nin New York kentinde bulunan Dünya Ticaret Merkezi'nin İkiz kulelerine yapılan intihar saldırısı başlangıç noktasıdır. ABD, bu terör eyleminin ardından gerek iç gerekse dış kamuoyunda sarsılan itibarını düzeltme çalışmalarına girişmiştir. Öncelikle bu saldırılardan sorumlu tutulan El Kaide örgütüne yönelik araştırmalar yapılmış, örgütün

Afganistan'la bağlantıları ve lideri Usame Bin Ladin'in de burada olduğunun ortaya çıkması üzerine bu ülkeye karşı savaş hazırlıkları başlatılmıştır. Savaşın meşruluğu konusunda kitlesel destek sağlanması için terörle mücadele ileri sürülmüştür.

ABD'nin Afganistan'daki savaşının başarıyla sonuçlanmasına karşın, liderin yakalanamamış olması ve örgütün eylemlerini çeşitli biçimlerde sürdürmesi nedeniyle toplum tatmin olmamıştır. Bu nedenle ABD, desteğini aldığı kitle iletişim kurumları sayesinde Irak'a karşı da bir eylem planının hazırlıklarına başlamıştır. Bu noktada yine imdada yetişen terör tehdidi bu kez Irak üzerinden kurgulanmıştır. Tüm dünyadaki terörün kaynağının Irak olduğu savunulmuştur. "Terörle mücadele"de bundan sonraki adım Irak'ın kitle imha silahları ürettiği yolundaki haberler olmuştur. ABD Başkanı George W. Bush, 12 Eylül 2002'de Birleşmiş Milletler'de yaptığı konuşmayla Irak'a neden savaş ilan edilmesi gerektiğini açıklamıştır. Bu konuda başta Türkiye olmak üzere gerek çevredeki devletlerden gerekse Batılı devletlerden destek arayışına giren Amerika'ya; İngiltere, İspanya, Kanada, Avustralya gibi ülkelerin dışında fazla destek çıkmamıştır. 1 Ağustos'ta Irak'a giderek araştırma yapan Birleşmiş Milletler silah denetçileri adına 9 Ocak 2003'te konuşan ve yaptığı açıklamada Irak'ta kitle imha silahı bulamadıklarını belirten Hans Blix'in sözlerine karşın, ABD savaştan vazgeçmemiştir. Bu hareketiyle Birleşmiş Milletler kararlarını hiçe sayan ABD, 20 Mart 2003'te ilk hava saldırılarına başlamıştır. İlerleyen günlerde başta Saddam Hüseyin'in devrilmesi adına bu işgali destekleyenler olmak üzere olayın iç yüzünü anlayan Irak halkı işgal kuvvetleriyle mücadeleye başlamıştır. ABD askerleri 7 Nisan'da Bağdat'ı ele geçirirken Saddam Hüseyin'in Bağdat'ın merkezindeki heykelini de 9 Nisan'da yıkmışlardır. Bu simgesel yıkılışın görüntüleri canlı yayında bütün dünyaya duyurulmuştur. Körfez Savaşı'nın ardında bıraktığı tartışmalar nedeniyle savaş yayınlarında daha dikkatli davranılmış olmasına karşın kitle iletişim araçlarının, *embedded*³ olarak tanımlanan biçimde savaşı ABD birlikleri içinden izlemesi nedeniyle yayınların ne kadar tarafsız olabildiği tartışmalıdır. Öte yandan Arap televizyon kanallarının tam ters bir tutumla ABD karşıtı bir yayın politikası izlediği görülmüştür (Özdemir, 2003: 61). Savaşın ilerleyen dönemlerinde Arapça yayın yapan Dubai merkezli El-Cezire kanalı da muhalif bir ses olarak adını duyurmuştur. Her şeye rağmen bu savaşta ABD'ye yönelik eleştirilerin yoğun olması, savaşla ilgili olumsuz haberlerin de basında ve televizyonlarda sıkça yer alması kitle iletişim araçları açısından Körfez Savaşı'nda yaşanan duruma düşülmediğini göstermektedir. Tüm dünyayla birlikte Türk televizyon kanallarında savaşın başlamasından önce konuya ilişkin yayınlar yapılmaya başlanmış, savaşın başlamasıyla da normal yayın akışı kesilerek savaş haberlerine geniş ölçüde yer ayrılmıştır. Bu yayınlar ancak 3 hafta kadar sürmüş, bundan sonra normal yayınlarına dönen televizyon kanallarında savaş, haber bültenleri ile kimi haber programlarında yer almıştır.

3. NTV'de Yayınlanan Irak ve Suriye Haberlerinin Karşılaştırmalı İncelemesi

Çalışma kapsamında 2003 yılında NTV'da yayınlanan Irak Savaşı haberleri ile yine aynı kanalda 2011'de yayınlanan Suriye Olayları'na ilişkin haberlerin karşılaştırılması hedeflenmiştir. Bu bakımdan 2003 ve 2011 yıllarında adı geçen konulara ilişkin yapılan yayınlar için savaş haberlerine yoğun biçimde yer verilen 21-22 Mart

³ *Embedded* gazeteci ya da *embedded* muhabir kavramı, haber yapan kişinin savaşı, ordu mensuplarının içinde yer alarak izlediği dolayısıyla tarafsız kalmasının neredeyse mümkün olmadığı bir savaş muhabirliği biçimini ifade etmektedir.

2003⁴ ile 15-16 Ağustos 2011 tarihleri belirlenmiş, bu günlerdeki haber bültenleri Dursun'un televizyon haberlerindeki ideolojiyi incelemede kullandığı modeldeki anlatsal yapı, cümle yapısı ve sözcük seçimi ile görüntülerle yaratılan anlam başlıkları bağlamında çözümlenmiştir.

3.1. Anlatsal Yapı

Haberlerdeki anlatı yapısı bir yanıyla haberin biçimsel özelliklerini bir yanıyla da içerikle ilgili özelliklerini kapsamaktadır. *“Haberin anlatısı sözel gramerin görsel gramerle kompozisyonunu, grafik ve diğer sembolik ifadelerin kullanımını, kimlerle görüşmeler yapıldığını ve onların karşıtlarının biçimsel ve içeriksel sunumunu kapsamaktadır.”* (Dursun, 2001: 153)

NTV haberin jeneriğini, dönen bir dünya görüntüsünden NTV logosuna geçiş oluşturmaktadır. Ritmik bir müziğin eşlik ettiği bu görüntü altına sarı harflerle “haber” sözcüğü ekrana gelmektedir. 2003 yılı Irak haberlerinde zaman zaman ekrana gelen savaş için özel olarak hazırlanmış olan jenerikse savaş görüntüleri içermekte ve köşesinde “Irak Savaşı” yazısı yer almaktadır. Ayrıca diğer zamanlarda dünyayı simgelemekte olan NTV'nin mavi logosu durumun önemini belirtmek için kırmızıya dönüşmektedir. NTV, 20 Mart 2003 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'a yönelik ilk hava saldırılarına başlamasıyla normal yayın akışını keserek 24 saat canlı yayına geçmiştir.

Jeneriğin ardından sunucu önce stüdyo ortamı içerisinde genel çekimle verilmekte, ardından sunucunun yakın çekimlerine geçilmektedir. Görüntüde sunucunun sol tarafındaki kırmızı bir fon üzerinde yandan görünen ve makineli tüfeğinin yanında duran bir askerin silüeti üzerinde “Son Durum” yazısı bulunmaktadır. Sunucunun arkasında ise görevlerini sürdüren NTV çalışanları görülmekte, açık olan monitörlerle Türkiye ve dünya gündemini sürekli izledikleri duygusu yaratılmaktadır. Neil Postman bu konudaki görüşlerini şu şekilde ortaya koymaktadır:

“Çalışanlar kamera önünde meşgul görünerek haberlerin acil olduğunu ve sürekli revizyondan geçirilmelerini gerektirecek kadar hızlı değiştiklerini izleyiciye aktarmaktadırlar. Arka planda çalışanlar, merkezdeki habercinin, yani haber sunucusunun önemini ve hem çalışanlara hem de haberlere hakim olduğunu vurgularlar. Haber sunucusu ev sahipliği rolünü üstlenmiştir. Bize haber bültenine hoşgeldin der, görüntülü haberler sırasında ziyaret ettiğimiz farklı yerlerden geri döndüğümüzde bizi karşılar. Sesi, görünüşü ve davranışları yayının havasını yansıtır.” (Postman, 2001: 62)

Görüntü 1. Irak Haberİ Özel Jenerik (Sol), Suriye Haberİ Standard Jenerik (Sağ)

⁴ 2003 yılına ait veriler ve bulgular, yazarın “1990’dan Günümüze Türk Televizyonlarında Irak Savaşı’nın Estetik ve İdeolojik Sunumu” başlıklı yüksek lisans tezinden derlenmiştir. Bkz. YILDIRAN ÖNK, Ürün. (2004), 1990’dan Günümüze Türk Televizyonlarında Irak Savaşı’nın Estetik ve İdeolojik Sunumu, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sinema-Televizyon Anabilim Dalı, İzmir.

2011 yılına ait yayınlarda ise NTV'nin haber jeneriği benzer biçimdedir. 2003 yılında altında saatle birlikte sol alt köşede yer alan NTV logosu sağ üst tarafa taşınmıştır. Dijital saat ise ekranın altında sürekli akmakta olan yazıların sağ tarafında konumlanmıştır. Irak'la ilgili yayınlardan farklı olarak Suriye'yle ilgili haberlerde herhangi özel bir uygulama olmadığı görülmektedir. Suriye haberleri haber bülteni içerisinde bir haber olarak yer almaktadır. Hatta Irak Savaşı sırasında sıkça kullanılan kırmızıya dönüşen mavi NTV logosu bile her zamanki renginde mavi olarak kullanılmaktadır. Öte yandan NTV'nin stüdyo düzeninde bazı farklar göze çarpmaktadır. Yeni stüdyo ortamında haberlerin hazırlık sürecinde görülen çalışanların yerini arka planda yer alan kırmızı, beyaz ve siyah tonlarla düzenlenmiş, son derece parlak, şık ve sade bir tasarım dikkat çekmektedir. NTV'nin Türkiye'de sayıca artan haber kanalları içinde elit bir tarz benimseyerek farkını ortaya koymaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

2003'te masa başında son derece ciddi bir şekilde oturan sunucunun önünde kağıtlar ve dizüstü bilgisayar bulunmaktadır. Bu bilgisayarla televizyon kuruluşunun yüksek teknolojisi vurgulanmakta ve tüm gelişmelerin anında izleyiciye ulaştırılacağı mesajı verilmektedir. Haber sunucuları; tavırları, mimikleri, diksiyonu ve duruşuyla anlatı içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. İncelenen zaman dilimindeki ana haberleri Defne Sarısoy sunmaktadır. Sarısoy *anchorman* sunucu niteliği taşımamakta, haberleri yorumsuz ve nesnel bir şekilde sunmaktadır. (Bkz. Görüntü 2) 2011 yılında NTV'nin sunucu yaklaşımında önemli bir değişiklik söz konusudur. Yıl içinde ana haber bültenini *anchorman* özelliği taşıyan Can Dünder sunmaktadır. Ancak son dönemlerde Türkiye'deki pek çok televizyon kanalında tercih edilen anchormanlar, yaz aylarında yerini diğer haber sunucularına bırakmaktadır. Suriye haberlerinin yaz dönemine denk gelmesi nedeniyle aynı durum, NTV'de görülmektedir. Günün değişik saatlerinde haber sunan sunucuların hiçbiri *anchorman* özelliği göstermemektedir. Dolayısıyla bu haberlere *anchorman*lerdeki gibi herhangi bir yorum ve bakış açısı katılması söz konusu olmamıştır. Suriye'yle ilgili haberleri sunan sunucuların NTV'nin habere yorum katmayan, tarzıyla ön plana çıkmayan sunuculardan yana olan tercihi sürdürdüğü görülmektedir. (Bkz. Görüntü 2)

Görüntü 2. Irak Haberi Sunucu (Sol), Suriye Haberi Sunucu (Sağ)

Haber anlatısında sunucudan başka, görüşlerine başvuru uzmanların ve canlı bağlantılarla izlenimleri alınan muhabirlerin de payı büyüktür. Özellikle savaş muhabirlerinin savaş alanlarından gerek telefon bağlantısıyla gerekse canlı bağlantıyla aktardıkları, izleyici açısından çok önemlidir. (Bkz. Görüntü 3) 21 Mart 2003 Cuma akşamı, Kuveyt'teki NTV muhabiri Hilmi Hacaloğlu'yla ardından da Kuzey Irak'ta görevli NTV muhabiri Nevin Sungur'la canlı bağlantı yapılarak bölgedeki durum birinci ağızlardan izleyicilere aktarılmıştır. Bağlantının ilk görüntüsünde ortak ekran kullanımının ardından tamamen muhabirin görüntüsüne dönülmekte kimi zaman da savaşla ilgili çeşitli görüntüler ekranda yer almaktadır. Olay yerinden yapılan canlı yayınlar izleyicinin olayın içine daha fazla katılmasını sağlamaktadır. Ayrıca yine canlı bağlantılarla, stüdyoda veya

dışarıda yapılan röportajlar yoluyla görüşü alınan uzmanların habere büyük katkısı vardır. İnsanın içinde bulunduğu sosyal grupla birlikte saygı duyulan belirli bireyleri dinleme eğiliminde olduğu bilinmektedir (Yurdigül, 2002: 696). 2011 yılı Suriye haberlerinde ise incelenen dönemde NTV'nin bölgeye herhangi bir muhabir göndermesi sözkonusu olmadığından bölgeden canlı bağlantı yapılması da mümkün değildir. Bölgeden yapılan röportajlarda yer verilen uzman ve tanık görüşleri yabancı haber kaynaklarına ait görüntülerden elde edilmiştir. Suriye'de çatışmaların yaşandığı bölgeye Türk gazeteceilerin gidişi incelenen tarihten birkaç gün sonra gerçekleşmiştir.

Görüntü 3. Irak Haberleri (Muhabirle Canlı Bağlantı, Yazı Kullanımı ve Uzman Kişi Görüşü)

Görüntü 4. Suriye Haberleri (Uzman, Tanık Görüşü ve Yazı Kullanımı)

Televizyon haberlerinde her ne kadar ses ve görüntü ön planda olsa da yazı da son derece önemlidir. İnsanların, yerlerin, tarihlerin tanımlanması gerekmektedir. (Bkz. Görüntü 3 ve 4) Yazılı sözcüklerin yardımı olmaksızın film ve görüntü kayıtları tam anlamıyla zamansal bir boyut sergileyemez (Postman – Powers, 1992: 56, 89). Dursun, Türkiye’de haberlerde yazı kullanımının sunucunun haberi anlatırken ekrana gelen alt bantlar şeklinde olması nedeniyle oluşan farklılığa işaret etmektedir (Dursun, 2001: 170). NTV’de de bu özellik geçerlidir. Ekranın üst köşesinde yer alan “canlı” sözcüğü dışında ekranın en altında sürekli olarak akan bir bant üzerinde haberler bulunmaktadır. Bu haberler genellikle haber başlıkları şeklinde tasarlanmış cümlelerdir. Ayrıca sol alt köşede NTV logosunun bulunduğu yerde bir de digital saat vardır. NTV logosu belli aralıklarla “Türkiye’nin Haber Kanalı” sözcüklerine dönüşmektedir. Böylece kanalın sloganı sürekli yinelenmektedir. 2011 yılındaki yayınlarda kanalın yazı kullanımıyla ilgili tercihi sürdürdüğü görülmektedir. Yazılarda kullanılan yazı karakteri bile değişmemiştir. Gerek yazı kullanımında gerekse yazılara fon olarak kullanılan zeminde beyaz, kırmızı ve siyah tonlar tercih edilerek stüdyo düzeniyle görsel bütünlük oluşturulmuştur.

Haber anlatısının son tamamlayıcısı elektronik göstergeler ve grafiklerdir. “Grafiklerin, çizelgelerin, tabloların, televizyondaki görsel vurguyu ve drama hissini artırdığı da öne sürülmektedir.” (Dursun, 2001: 169-170) Grafikler genellikle sunucunun omzunun üzerine ya da tüm ekranı kaplayacak biçimde yerleştirilen harita ve çizimleri kapsar. NTV savaş yayınları sırasında bu malzemelerden özellikle savaş bölgesini gösteren

haritalardan sıkça yararlanmıştır. Önemli merkezlerin işaretlendiği harita üzerinde bombalanan yerlerin alevle belirtilmiş olması dikkat çekicidir. İşgal güçlerinin ilerleyişi ise tanklarla ve ok işaretleriyle betimlenmiştir. Askerlerin milliyetlerini anlatmak için ülkelerin bayrakları kullanılmıştır. Harita kullanımındaki benzerlik Suriye'yle ilgili haberlerde oldukça belirgindir. Haritalarda kullanılan renkler bile hemen hemen aynıdır. Ancak Irak savaşıyla ilgili haritaların daha ayrıntılı hazırlanmış ve bu haritalardaki bayrak, asker ve ok işaretleri gibi göstergelerle dramatik etkinin artmış olması iki haberdeki harita kullanımında yer alan farklardır. (Bkz. Görüntü 5)

Görüntü 5. Irak Haberi Harita Kullanımı (Sol), Suriye Haberi Harita Kullanımı (Sağ)

3.2. Cümle Yapıları ve Sözcük Seçimi

Haberlerde kullanılan dil, insanların bir olayı tanımlamak için kullandıkları sözcüklerdir. Olayın kendisi değil, sadece özet halindeki yeniden sunumdur. Haberleri sunanların insan olması yüzünden de konuşma çoğunlukla bir duyguyu, bir tavrı ve bir yargıyı içerir (Postman – Powers, 1992: 84,86). Bu bakımdan haberlerde kullanılan dil ve bu dilin kullanım özellikleri haberin taşıdığı anlam açısından son derece önemlidir. Haberlerde yer alan cümle yapıları etken ve edilgen olarak ikiye ayrılmaktadır: Etken cümleler haberin odağına faili alırken, edilgen cümleler, haber bir faile yüklenmediği durumlarda tercih edilmektedir. Haberlerin cümle yapılarının inceleneceği bu bölümde etken ve edilgen cümleler belirlenecek, anlamın yaratılmasındaki etkileri üzerinde durulacaktır. Haberlerde yer alan sözcükler irdelenecek, bu sözcük seçimlerinin olumlu ve olumsuz çağrışımlarına dikkat çekilecektir. Bu bağlamda incelemeye alınan haberler Türkiye'nin tavrı ve savaş haberleri başlıkları altında çözümlenmiştir:

Türkiye'nin Tavrı: (2003 Irak)

Adalet Bakanı Cemil Çiçek Ortadoğu'da **kan ve gözyaşı istemediklerini** söyledi. Türkiye'nin Irak'ta barış için elinden geldiğini yaptığını kaydeden Çiçek, **“Biz Irak'ta Bosna dramı, Kosova dramı istemiyoruz”** dedi.

Türkiye'nin Kuzey Irak'a gireceğini söyleyen Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, **“Türkiye, Irak topraklarından yönelebilecek olası göç hareketleri ve terörist faaliyetleri engellemek için her türlü tedbiri alacaktır”** diye konuştu.

Türk hava sahası, Irak operasyonu kapsamında Amerikan ve İngiliz uçaklarına **açıldı** ancak İncirlik üssünden kalkan tanker uçaklarının Irak hava sahasında Amerikan savaş uçaklarına yakıt nakli yapması **sözkonusu olmayacak**. Türkiye, Kuzey Irak'taki askeri varlığının sayısını PKK ve KADEK'le ilgili **meşru müdafaa sınırını Amerika ile müzakere etmeyi düşünmüyor**.

Türkiye'nin kesin tavrı ortaya konmaktadır. Haberlerde yer alan etken cümleler ve kesin ifadelerle, Türkiye'nin bağımsız karar alabilme özelliği vurgulanmaktadır. Edilgen olan cümlede ise durum, savaşa yönelik bir hareket olmasının olumsuzluğundan kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin Tavrı: (2011 Suriye)

Dışişleri Bakanı kameraların karşısına geçti ve Şam yönetimine **ültime**tom niteliğinde **mesaj verdi**. Suriye'de son dört günden bu yana operasyonların arttığını söyleyen Davutoğlu, **Şam yönetimine seslenerek** "Operasyonları **derhal durdurun**, yoksa konuşacak bir şey kalmaz." dedi.

"Suriye yönetimine burdan bir kez daha seslenmek istiyoruz. Sivil halka yönelik olan ve büyük şehirlerde yoğunlaşan bu operasyonlar derhal durdurulmalıdır. Derhal bu operasyonların durmasını bekliyoruz, talep ediyoruz. Haklı demokratik talepleri konusunda Türkiye sadece Suriye halkının değil, Mısır, Tunus, Libya halkının nasıl yanında olduysa Suriye halkının da olmuştur. Ortadoğu'da bu konudaki taleplerin yanında durmaya devam edeceğiz."

Türkiye'nin konuya bakışı sert biçimde vurgulanmaktadır. Konunun aciliyetinin altı çizilirken yapılan saldırıların Suriye halkına karşı yapıldığı anlatılmaktadır. Türkiye'nin tuttuğu taraf açıkça ortaya konmaktadır. Etken cümlelerin yanısıra buyurgan bir ifade tarzı ve tehdite varan sözcükler dikkat çekmektedir.

Savaş Haberleri: (2003 Irak)

Hava saldırılarıyla birlikte Kuveyt'ten Irak'a giren Amerikan güçleri Umm Kasr kasabası yakınlarında 250 kadar Iraklı askeri **esir aldı**. Bir kısmı kendisi teslim olan, bir kısmı da yakalanan esir Irak askerleri kasaba yakınlarında **dikenli tellerle çevrili** bir bölgede tutuluyor.

Amerika Birleşik Devletleri Genelkurmay Başkanı Richard Myers, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'le düzenlediği basın toplantısında, Irak'ın güneyindeki petrol sahalarının güvenliğinin ilerleyen saatlerde sağlanabileceğini belirtti. Myers, Irak'ın güneyinde ve kuzeyinde bazı Irak askerlerinin teslim olduğu yönünde haberler aldıklarını kaydetti. Amerikan Genelkurmay Başkanı, önümüzdeki saatlerde **birkaç yüz askeri hedefin vurulacağını** da sözlerine ekledi. Richard Myers, **Amerikan birliklerinin Irak'ta ilerleyişlerinde yer yer direnişle karşılaştığını** ve bunların da **sınırlı** sayıda tank tarafından gerçekleştirildiğini belirtti. Amerikan Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ise, Saddam Hüseyin'in hala yönetimi kontrolünde tutup tutmadığını bilmediklerini vurguladı. **Irak'ı kitle imha silahlarından arındırmak istediklerini belirten** Donald Rumsfeld, İngiliz ve Amerikan kuvvetlerinin, stratejik öneme sahip Umm Kasr liman kentini ele geçirdiklerini kaydetti. Donald Rumsfeld, Iraklı yetkililerin, savaş alanında neler olduğunu görme yeteneklerinin ve **ülkeyi kontrol altında tutmak için ordu komutanlarıyla iletişiminin zayıfladığını** belirtti. Amerikan Savunma Bakanı, Iraklı ordu komutanlarıyla teslim olma şartlarının görüşüldüğünü kaydetti.

Irak harekatında üçüncü güne girilirken, Amerika Birleşik Devletleri, Irak savunmasını devre dışı bırakmayı hedefleyen **geniş çaplı saldırıyı başlattı**. Koalisyon güçleri **Bağdat'ı bombardıman uçakları ve füzelerle vurdu**. Irak'ın kuzeyindeki Musul ve Kerkük de bombalanan kentler arasında.

Bombardıman saat 20:00 sularında **şiddetlendi**. Saddam Hüseyin'in eski başkanlık sarayı, çok sayıda füzenin isabet etmesiyle **alevler** içinde kaldı. Bağdat'a yönelik bombardıman aralıklarla devam etti. Irak televizyonu, saldırıların ardından büyük hasar gören "Es Selam" sarayının görüntülerini yayınladı. **Bombardımanda çok sayıda sivilin de yaşamını yitirmesinden endişe ediliyor**.

Savaşla ilgili yukarıda verilen haberlerde NTV'nin sayısal verilerden bolca yararlanması ve rakamları ayrıntılı olarak gözler önüne sermesiyle savaşın boyutlarını ortaya koymaktadır. NTV'nin genellikle nesnel olan habercilik anlayışında fazla yer almayan dramatik nitelermeler, savaşın yıkıcı yönünün vurgulanması amacıyla kullanılmaktadır. Eylemlerin faili olarak koalisyon güçleri konumlanmış olmasına karşın Amerikalı yetkililerin söylemlerine ayrıntılı biçimde yer verilerek denge kurulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Savaş Haberleri: (2011 Suriye)

Suriye Ordusu'nun Lazkiye kentine yönelik karadan ve denizden yürüttüğü operasyonda hayatını kaybedenlerin sayısı 26'ya yükseldi. Suriye İnsan Hakları Örgütleri operasyonlarda **onlarca kişinin** yaralandığını duyurdu. Suriye'de yönetim karşıtı eylemler başladığından bu yana ilk kez kullanılan savaş gemilerinin Lazkiye'yi **hedef alan** bombardıman ateşinde kentteki bir Filistin mülteci kampı da isabet aldı. Hayatını kaybedenlerin arasında Filistinliler'in de olduğu bildiriliyor. Humus, Hama ve İkrit kentindeki ordu operasyonlarında da dört kişinin öldüğü ifade ediliyor.

Suriye Ordusu'nun Lazkiye'ye yönelik operasyonu 4. gününde, bilanço da ağırlaşıyor. Ölü sayısı 35 oldu. Tankların Lazkiye'de sunnî bölgeleri hedef aldığı yönünde bilgiler var. Filistinli mültecilerin yaşadığı yer olarak bilinen El Ram –el Filistini bölgesinden de **silah sesleri geliyor**. Kente yönelik dört gündür devam eden operasyonlarda ölü sayısı yükseldi, 35. **Yaşamını yitirenler arasında iki yaşında bir kız çocuğu da var**. Kentin giriş ve çıkışında kontrolü elinde tutan **Suriye ordusu nedeniyle** bölge halkı Lazkiye içinde bir yerden başka bir yere kaçmaya çalıştığı belirtiliyor. Sadece geçen ay 300 kişinin yaşamını yitirdiği Suriye'de yönetim karşıtı gösterilerin başladığı Mart ayından bu yana bilanço **1880 ölü**.

Uluslararası toplumun uyarılarına kulak asmayan Suriye yönetimi askeri operasyonlarına devam ediyor. Lazkiye kentinde yönetim karşıtlarına yönelik operasyon başlatan Suriye Ordusu, Filistinliler'in kaldığı mülteci kampını da hedef aldı. Birleşmiş Milletler Doğu Filistinli mültecilere yardım kuruluşu sözcüsü Christopher Ganneses Suriye ordusunun kampı karadan ve denizden vurduğunu, askerlerin mülteci kampı terk etmeye **zorlandığı** belirtiyor.

Suriye haberlerindeki cümle yapısı ve sözcük seçimi incelendiğinde dramatik bir anlatımdan ziyade mesafeli bir duruş hissedilmektedir. Etken cümle yapılarıyla birçok cümle de fail, Suriye Ordusu olarak konumlanmaktadır. Suriye Ordusu'nun saldırılar düzenlediği ve bu saldırıların sonusunda can kayıplarının olduğu ve özellikle sivil halkın ve hatta ülkedeki mültecilerin zarar gördüğü vurgulanmaktadır. Suriye yönetiminin insan haklarını ihlal ettiği ve açıkça suçlu bulunduğu anlaşılmaktadır. Hatta uluslararası uyarıları

dikkate almadığı yolundaki söylemle gelecekte yapılacak bir müdahalenin de şimdiden altyapısı hazırlanmaktadır.

3.3. Görüntülerin Anlamı

Televizyonda pek çok sembolik gösterge, tekrarlanan kullanımlar ve uzlaşımlar biçiminde sunulmaktadır. Zira televizyon göstergebilimsel çözümlerinin amaçlarından biri de bu son derece doğal karşılanan simgesel işaretlerin kullanımı konusunda bir izleyici bilinci oluşturmaktır. İzleyici haberleri izlerken, televizyon içindeki işaretlerin etkin bir şekilde üretildiğini düşünme eğiliminde değildir (Dursun, 2001: 184). Oysa televizyon haberleri de diğer program türleri gibi çeşitli kamera, çekim, kurgu ve sunuş teknikleriyle “yapılmış” birer medya ürünüdür. Televizyonun ağırlıklı ikonik göstergelerden oluşan imgeleri ile nesnenin özdeş kabul edilmesi gerçeklik etkisine neden olmakta, izleyicinin en çok güvendiği program tarzı olan haberler sözkonusu olduğunda bu etki bir kat daha artmaktadır. Yani izleyici bir uçak görüntüsünü gerçek bir uçak, bir tank görüntüsünü gerçek bir tank, bunların çıkardıkları sesleri de gerçek sesler olarak algılamaktadır.

NTV'nin 2003 Irak Savaşı'na ilişkin haberlerinde savaşın olumsuz yönlerini vurgulayan görüntüler ağırlıktadır. Yıkılmış binalar, halen yanmakta olan evler, karmaşa içindeki Irak sokakları ekrana gelmektedir. Bu arada tankların geçişi, uçakların kalkışı, uçaklardan atılan bombalar, karadan fırlatılan füzelerin görüntülenmesiyle yukardaki durumun sorumlusu olarak işgal güçleri sunulmaktadır. NTV hastanedeki yaralı çocuklara, ağlayan kadınlara, yardım için koşuşturan doktorlara yer vermiştir. (Bkz. Görüntü 6) Irak halkı telaş ve korku içinde, acıklı bir şekilde gösterilmektedir. Amerikalı bir askerin yaralanmasının ardından tedavi edilmesi ve askerî helikopterle taşınması ise bir yandan Amerikan ordusunun donanımının gücünü anlatırken öte yandan izleyicinin Iraklı yaralılarla karşıtlığı görmesi sağlanmıştır. Görüntülerde özellikle Amerika'yla ilgili bir şeyler söylediği anlaşılan yaşlı bir kadının bağırması dikkat çekicidir. Bu şekilde Irak halkının işgali desteklemediği anlaşılmaktadır. Ayrıca işgal güçlerine karşı mücadele eden Iraklı askerlere de yer verilmiştir. İşgal güçlerinin konuşlandığı bölgeler hakkında bilgi verilirken harita üzerinden zincirleme geçiş kullanılması, bölgenin konumunun anlaşılması açısından önemlidir. Böylelikle bir çizim olan harita bile gerçeğe bürünmektedir. NTV, işgal güçlerinin askeri donanımını da ayrıntılarıyla göstermektedir. Bombardıman sırasında savaş uçaklarından gece görüş kameralarıyla elde edilen görüntüler de yeşil olarak ekrana gelmektedir. Konvoy halinde ilerleyen tanklar ve kamyonlar, tam donanımlı askerler, yüksek teknoloji ürünü uçaklar gösterilmektedir. Bu görüntüler işgal güçlerinin gücünü vurgulamaktadır. Oysa önce yakın çekimle altında yer alan bombaları gösterilen bir uçağın, bombalarını bırakmasının ardından ekrana gelen yanan bina görüntüsü anlamı tersine çevirmektedir. NTV haberlerinde “koalisyon güçleri” olarak anılan ABD ve müttefiklerinin orduları savaşın faili olarak konumlanmaktadır. Haberlerde savaş esirlerine de değinilmektedir. Haberde esirlerin görüntülerinin “Pentagon ricası” üzerine ABD televizyonlarında yer almadığı belirtilmiş ancak gelişen iletişim teknolojisine vurgu yapılarak esirlerden birinin ailesinin durumu öğrendiği aktarılmıştır. Burada medyanın gücü övülmekle birlikte, gözü yaşlı esir annesinin görüntüsü, savaşın işgal güçleri için de olumsuzluğuna işaret etmektedir. Savaşla ilgili en dramatik karşıtlık ise, Irak'lı çocukların her şeye rağmen parkta dönmedolaba bindikleri ve gülümsedikleri görüntülerle sağlanmıştır. Burada anlamını bilmedikleri savaştan en çok etkilenenin çocuklar olduğu vurgulanmaktadır. Ölen bebeğinin resmini kameralara gösteren babanın görüntüsü de yürekleri burkan bir anlatımla bir kez daha

savaşın karanlık yüzünü resmetmektedir. NTV'nin savaşla ilgili haberlerinde oldukça tarafsız olduğu ve bu durumun görsel anlamın yaratılmasında kullanılan öğelerle desteklendiği ortaya çıkmaktadır. Görsel açıdan NTV'yle ilgili söylenebilecek şey tarafsızlığını yalnızca barış lehine bozduğudur.

Görüntü 6. Irak Haberlerinde Saldırlara İlişkin Görüntüler

2011 yılı haberlerinde ise dikkati ilk çeken Suriye haberleriyle ilgili görüntülerin son derece az ve yetersiz oluşudur. Görüntülerde savaşın olumsuzlukları gösterilmektedir. Örneğin incelenen tarihte karadan ve denizden Suriye Ordusu'nca bombalanan kıyı şehri Lazkiye, dumanların yükseldiği harap olmuş bir kent görüntüsü çizmektedir. Büyük olasılıkla uluslararası haber ajanslarından birince servis edilen oldukça uzaktan çekilmiş bu görüntüde zaman zaman zoom yapılarak Suriye Ordusu'na ait tanklar ve askerlerin şehirde kontrolü ele geçişleri verilmiştir. (Bkz. Görüntü 7) Silah ve bomba sesleriyle de desteklenen bu görüntünün tekrarlanarak birkaç haberde kullanılmış olması görsel malzemelerin yetersizliğini göstermektedir. Bu durumun nedeni, Türk medya mensuplarının henüz Suriye'de çatışmaların yaşandığı bölgelerde çekim gerçekleştirememiş olmasıdır. Buna paralel olarak Irak haberlerindeki orana daha sade tasarlanmış bölge haritasının uzun süre ekranda kalması da yine görsel malzeme kısıtından kaynaklanmaktadır. (Bkz. Görüntü 5) Suriye ile ilgili haberlerin bir kısmını da protestocuların görüntüleri oluşturmaktadır. Çatışmalar sırasında ölenler, özellikle isabet alan Filistin mülteci kampında hayatını kaybedenler için yapılan protesto gösterisi, akşam saatlerinde ellerinde mumlar taşıyan insanlarla oldukça dramatik bir biçimde sunulmuştur. Bir başka protesto ise özellikle dinî sloganların duyulduğu geniş katımlı bir gösteridir. Suriye haberlerinden bir diğeri incelenen dönemde Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun konuyla ilgili açıklamalarından oluşmaktadır. İkili ekran kullanımının tercih edildiği haberde sağ tarafa konumlanan Davutoğlu'nun görüntüsüne sol tarafta Suriye'nin içinde bulunduğu durumu görsel olarak özetleyen görüntüler eşlik etmektedir. Bu görüntülerde öncelikle Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın önceki dönemlerine ve siyasi ziyaretlerine ilişkin sahneler ekrana gelmektedir. Esad'ın halkı selamladığı ve alkışlar arasında salona girdiği bu görüntülerin ardından cenaze taşıyan insanların görüntüsüne geçilerek bu durumun sorumlusunun Esad olduğu anlatılmaktadır. İzleyen görüntülerde yer alan Suriye Ordusu'na ait tanklar ve askerler de bu anlatımı desteklemektedir. Öte yandan Davutoğlu'nun yaptığı açıklamalarda Suriye halkının yanında bulunduğu mesajı verilirken gösteri yapan insanlar ekrana getirilmiştir. (Bkz. Görüntü 4) Özellikle Esad yönetimine karşı eylem yapan Suriye halkına ilişkin görüntüler ekrandanayken Davutoğlu'nun demokratik taleplerden söz ediyor olması oldukça dikkat çekicidir. Bu görüntüler, kameranın önce üstten görüntülediği göstericilerin arasına karışmasıyla, haberde Esad yönetimine karşı eylem yapanların tarafının tutulduğunu göstermektedir.

Görüntü 7. Suriye Haberlerinde Saldırlara İlişkin Görüntüler

4. Bulgular ve Sonuç

Televizyonda savaş haberleri potansiyel reyting getirisiyle televizyon kuruluşlarının yayınlarında sıkça yer bulan haberlerdendir. Bu hassas dönemlerde izleyicinin haber alma ihtiyacının artışı, pek çok televizyon kuruluşunu savaşla ilgili özel yayınlar yapmaya, savaş bölgelerine özel muhabirler göndermeye yöneltmektedir. Ancak bu yayınlar özellikle izleyici üzerindeki etkisi de gözönüne alındığında medya çalışmaları kapsamında özenle ele alınması gereken konulardan biridir.

Bu çalışmada televizyonda yayınlanan savaş yayınları karşılaştırılarak aralarındaki farklılıkların (ve varsa benzerliklerin) ortaya koyulmasıyla amaçlanmaktadır. Bu bakımdan aynı haber kanalında 2003 ve 2011 yıllarında yapılan iki farklı savaş yayını incelenmiştir. İncelemeye alınan iki savaş yayını da Türkiye'nin sınır komşusu olan ülkeler olarak Irak ve Suriye'de yaşanmıştır. Bu bakımdan izleyicilerin dikkatle izledikleri ve dolayısıyla Türk medyası tarafından da önemle ele alınan konulardır. Çalışmanın sınırlılıkları doğrultusunda iki gün boyunca yapılan yayınlar; Dursun'un televizyon haberlerindeki ideolojiyi çözmede yararlandığı başlıklar olan anlatsal yapı, cümle yapıları ve sözcük seçimi ile görüntülerin anlamı bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda aynı kanaldaki iki yayın arasında önemli farklar bulunmuştur.

Anlatsal yapı bağlamında yapılan karşılaştırma NTV yayınlarının her iki olayda da benzer biçimde yapılandırıldığını göstermektedir. Stüdyo düzenlemesi değişmiş olmakla birlikte, haberin anlatısı, jenerik, sunucu, yazı, grafik gibi pek çok tercihte belirgin bir değişim görülmektedir. Cümle yapıları ve sözcük seçimi ise, iki yayın açısından biçimsel benzerliklerine karşın anlam bakımından en önemli farkların yer aldığı başlıktır. Zira her iki yayında da dramatik anlatımın savaşla ilgili olumsuzlukları yansıtmak amacıyla kullanıldığı gözlenmektedir. Öte yandan cümlelerin anlamına bakıldığında Irak'la ilgili haberlerde kanalın yayınlarında tarafsız kalmaya özen gösterdiği görülürken, Suriye'yle ilgili haberlerde kullanılan dilin belli bir bakış açısını yansıttığı anlaşılmaktadır. Aslında olaylara bakıldığında ikisi arasında önemli bir ayrım dikkat çekmektedir. 2003'te Irak'ta meydana gelen olaylar, Irak yönetimini elinde bulunduran Saddam Hüseyin'e karşı koalisyon güçleri olarak anılan ülke dışı güçlerin müdahalesiyle başlamaktadır. Dolayısıyla bu müdahale, uluslararası boyutta tam destek bulmamış hatta Türkiye'nin konuyla ilgili çekinceleri ve barış çabaları haberlerde dile getirilmiştir. Bu bakımdan televizyon kuruluşunun bakış açısı da bu paralelde, ne Saddam Hüseyin yönetimini ne de koalisyon güçlerini haklı konumlayacak biçimde düzenlenmiştir. Mümkün olduğunca tarafsız bir bakış yansıtılmaya, olayların taraflarına dengeli biçimde yer verilmeye çalışılmıştır. Suriye'deki olaylarda ise bir ülkenin iç meselesi sözkonusudur. Olaylar, Suriye yönetimini elinde bulunduran Beşar Esad yönetimine tepki gösteren ve muhalifler olarak anılan grupların eylemleriyle başlamaktadır. Bu gruplarla Suriye'nin resmi askeri birliklerinin çatışmaları ardından da sertleşen olaylarda ordunun daha yoğun bastırma operasyonları

yaşanmıştır. Bu olaylarda ise televizyon kuruluşunun tavrının yine Türkiye'nin Suriye olaylarındaki resmi söylemiyle örtüştüğü gözlenmektedir. Zira Türkiye yönetimi bu olaylar karşısında, Esad yönetimine tepki göstermekle kalmamış, sert uyarılarda bulunmuştur. Suriye haberlerinde kullanılan dile de yansıyan bu söylem, NTV'nin Irak yayınlarındaki tarafsız kalma çabasıyla karşılaştırıldığında açıkça taraflı bir anlayışa işaret etmektedir. Haberlerde yer alan görüntülerin incelemesi ise kullanılan görsel malzemenin yapısından kaynaklı farklılıklar doğurmaktadır. Her iki haberde de savaşla ilgili yıkım ve ölüm gibi unsurları gösteren ve olumsuzlayan görüntüler olmakla birlikte Irak'la ilgili haberlerdeki görüntü zenginliğine Suriye'yle ilgili haberlerde rastlanmamaktadır. Ayrıca Irak'la ilgili haberlerde daha fazla savaş ve insan ilişkisine dair görüntünün olması olayın daha dramatik sunulmasına yol açmaktadır. Üç başlıkta yapılan karşılaştırmalar, iki olaydaki yayınlarda anlatsal yapıda fazla değişiklik olmadığını ancak daha çok haberlerin içeriğine etkisi nedeniyle cümle yapıları ve sözcük seçimi ile görüntülerle yaratılan anlamların birbirinden oldukça farklı olduklarını açığa çıkarmaktadır. NTV'nin anlatsal yapısı geçen yıllara karşın benzer kalmakla birlikte sunulan haberlerin en azından incelenen savaş yayınları bağlamında Türkiye'nin resmi söylemi paralelinde biçimlendiği görülmektedir.

Türkiye'de medyanın sektörel görünümü göz önüne alındığında Doğu Grubu bünyesinde faaliyet gösteren bir televizyon kuruluşu olarak NTV'nin resmi söyleme uygun biçimde yayın yapmasına şaşmamak gerekir. Türkiye'deki diğer pek çok medya kuruluşu gibi Doğu Grubu da holding çatısı altında finanstan otomotive, inşaatın turizme, gayrimenkulden enerjiye çeşitli sektörlerde söz sahibi olmasının yanısıra uluslararası ortaklarıyla küreselleşen dünyada kendini yer edinmiştir. NTV de benzer biçimde parçası olduğu holding gibi dünya çapındaki medya devleriyle kurduğu ortaklıklarla küresel medya sektörüne eklenmiş görünmektedir. Dolayısıyla mevcut sistemle uzlaşmış olmak, hem NTV hem de Doğu Grubu için neredeyse bir önkoşuldur. Kuşkusuz NTV'nin savaş yayınları için kanalın yayın politikasının da biçimlendirici bir etkisi olduğundan söz edilebilir ancak resmi söylemden bağımsız olmak heleki dış politika gibi önemli bir konuda mümkün görünmemektedir. Bugün Türkiye'de bir televizyon kuruluşu için, bir yandan küresel ekonomiye eklenmiş medya sektörünün yapısı öte yandan uzun süredir tek başına yönetimde olan iktidar partisinin medya üzerindeki baskıcı tutumu nedeniyle resmi söyleme uyumlu olmak, varlığını sürdürebilmenin bir gereği olarak durmaktadır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki medya kuruluşları zaten sistemden bağımsız olmak, resmi söylemi eleştirmek gibi bir amaç taşımamaktadır zira onların varlığı da sistemin sürekliliğine bağlıdır.

KAYNAKÇA

- ADAMS, Williams C. (der) (1982), Television Coverage of International Affairs, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- ÇAĞLAR, Şebnem. (2002), Savaşta Figürana Rol Çaldırmak: 'Öteki'nin Ekranından Savaşı İzlemek, *İletişim Fakültesi Dergisi*. İstanbul. 12: 307-316.
- DURAN, Ragıp. (1999), Burası Dünya Polis Radyosu, Global Medya Eleştirileri, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- DURSUN, Çiler. (2001), Televizyon Haberlerinde İdeoloji, Ankara: İmge Kitabevi.
- KİPÖZ, Şölen. (1995), Propogandanın Tanımı, *Düşünceler*. İzmir. Özel Sayı: 1-16, Şubat
- MUTLU, Mustafa. (2003), Vietnam'dan Körfez'e Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- ÖZDEMİR, Cüneyt. (2003), Onlarlaydım ama Onlardan Değildim, İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- ÖZGEN, Murat. (2002), Toplumsal Olaylarda Medyanın Etkinliği ve Rolü , *İletişim Fakültesi Dergisi*. İstanbul. 13: 21-34.
- POSTMAN, Neil – POWERS, Steve. (1992), Televizyon Haberlerini İzlemek. Çev: Aslı Tunç. İstanbul: Kavram Yayınları.
- POSTMAN, Neil. (2001), Haberler, Çev: Bilge Gürsoy. *Selçuk İletişim*. Konya. 2: 61-64, Temmuz
- RİGEL, Nurdoğan. (2000), Medya Mırıltısı: Bilginin Enformasyona, Haber Kaynağının Haber Aktörüne Dönüşümü ve Deprem Haberleri, *Siyasal İletişim (1. Uluslararası İletişim Sempozyumu Bildirileri)*. Ankara: İletişim Dergisi Yayınları 2: 147-153, 3-5 Mayıs
- YENGİN, Hülya. (1994), Ekranın Büyüsü Batıda Değişen Televizyon Yayıncılığının Boyutları ve Türkiye'de Özel Televizyonlar, İstanbul: Der Yayınevi.
- YILMAZ, Ertan. (1997), Amerikan Sineması'nda Savaş ve Vietnam Filmleri, İstanbul: Leya Yayıncılık.
- YURDİGÜL, Yusuf. (2002), Tv Haber Anlatı Formatı Oluşturulmasında Otoritenin Temsilcileri Olarak Sunucular ve Görüşlerine Başvurulan Uzmanlar, *İletişim Fakültesi Dergisi*. İstanbul. 15: 691-699.
- YÜCEDOĞAN, Güleda. (2002), Terör, Savaş, Şiddet ve Medya, *İletişim Fakültesi Dergisi*. İstanbul. 13: 105-114.
- www.ntvmsnbc.com